

RISO vstúpil do druhého desaťročia využívania

Na zber údajov z oblasti odpadového hospodárstva bol v SR zavedený do praxe Regionálny informačný systém o odpadoch (RISO), ktorý je od r. 1994 vyvíjaný a spravovaný Centrom odpadového hospodárstva a environmentálneho manažérstva (COHEM) Slovenskej agentúry životného prostredia (SAŽP). Realizovala sa tak požiadavka uvedená už v Programe odpadového hospodárstva Slovenskej republiky (POH SR) vydanom v roku 1993. Vlni uplynulo už desať rokov jeho prevádzky, čo je v prípade informačného systému pomerne dlhá doba, preto je vhodný čas na stručnú rekapituláciu jeho vývoja a činnosti, predovšetkým zodpovedajúcej jeho aktuálnemu programovému vybaveniu.

Vznik informačného systému RISO

RISO vznikol na základe potrieb relevantných informácií o stave odpadového hospodárstva SR, ktoré slúžia ako podklad pre rozhodovanie orgánov štátnej správy v odpadovom hospodárstve na všetkých úrovniach (Ministerstvo životného prostredia SR, krajské úrady životného prostredia a obvodné úrady životného prostredia). RISO je určený na zber a spracovanie údajov z oblasti odpadového hospodárstva získaných prostredníctvom orgánov štátnej správy v odpadovom hospodárstve (obvodných a krajských úradov životného prostredia) podľa legislatívnych noriem platných v tejto oblasti v SR. Systém je zameraný na získavanie aktuálneho stavu v oblasti vzniku odpadov a nakladania s nimi na takej úrovni, aby bol dostatočne pružným nástrojom pre prognózovanie nadchádzajúceho stavu. V neposlednom rade je tiež významným zdrojom údajov pre potreby národného a medzinárodného výkazníctva, ktorého význam po vstupe SR do EÚ ešte vzrástol.

Verzia RISO-NET

V roku 2001 bolo potrebné reagovať na zmeny legislatívy v oblasti odpadového hospodárstva SR, ktoré priniesli zákon č. 223/2001 Z. z. o odpadoch a zmene a doplnení niektorých zákonov a nadväzne vyhláška MŽP SR č. 283/2001 Z. z. o vykonaní niektorých ustanovení zákona o odpadoch a vyhláška MŽP SR č. 284/2001 Z. z., ktorou sa ustanovuje Katalóg odpadov. Najdôležitejšími zmenami pre prevádzku informačného systému RISO bol úplne nový Katalóg odpadov so zmenou v definíciách kategórií odpadov (zrušenie kategórie „Zvláštny odpad“) a zmeny kódov nakladania s odpadmi a ich rozdelenie na spôsoby stanovené medzinárodne platným číselníkom kódov „D“ (spôsoby zneškodňovania odpadov) a spôsoby stanovené číselníkom kódov „R“ (spôsoby zhodnocovania odpadov).

Tieto významné zmeny v legislatíve odpadového hospodárstva bolo možné v ďalšom vývoji RISO riešiť len jeho kompletným prepracovaním, preto bolo spracované nové programové vybavenie tohto informačného systému s názvom RISO-NET. Ide o sieťovú verziu programu s použitím technológií internetu, keď sa na centrálnu databázu pripá-

jajú klienti cez internet. Z dôvodu neúplného napojenia pracovísk OŽP OÚ na internet pevnou linkou (základný predpoklad pre využívanie systému), bolo potrebné spracovať tiež programové vybavenie bez potreby pripojenia na internet, ktoré zabezpečovalo možnosť zberu údajov z oblasti odpadového hospodárstva formou lokálneho programu, kedy boli získané údaje následne importované do centrálnej databázy.

Programové vybavenie informačného systému RISO-NET, v roku 2001 testované na pilotnom území, zahŕňa tieto okresné a krajské úrady: OÚ Banská Bystrica, OÚ Považská Bystrica, OÚ Galanta, OÚ Topoľčany, OÚ Hlohovec, KÚ Banská Bystrica. Pracovníkom týchto úradov treba aj touto cestou vyjadriť poďakovanie za aktívny prístup k jeho testovaniu v procese, ktorý si vyžiadal operatívnu spoluprácu predovšetkým so subjektmi, ktoré sa stanú v budúcnosti jeho používateľmi. V roku 2002 bol systém RISO-NET celoplošne nasadený na odboroch životného prostredia všetkých OÚ a KÚ v SR a uskutočnil sa prvý celoplošný zber údajov.

V roku 2002, kedy sa zbierali údaje za rok 2001, situáciu skomplikovala skutočnosť, že nová legislatíva pre oblasť odpadového hospodárstva (zákon č. 223/2001 Z. z. o odpadoch a vykonávacie predpisy) bola prijatá v polovici roka, a tak vznikol problém s podávaním hlásení, ktoré boli organizáciami podávané podľa dvoch rôznych zákonov. Tieto údaje boli navzájom nekompatibilné, a preto boli všetky hlásenia podané v zmysle nového zákona o odpadoch následne prevedené do klasifikácie odpadov a spôsobov nakladania s nimi podľa pôvodného zákona o odpadoch a takto boli zadané do informačného systému.

Do roku 2004 prebiehal zber údajov o vzniku a nakladaní s odpadmi v SR dvoma spôsobmi. Údaje boli získavané informačným systémom RISO a súběžne boli údaje zbierané aj Štatistickým úradom SR podľa metodiky stanovenej zákonom o štatistickom zisťovaní. Tieto viedli z dôvodu rozdielnych metodík zisťovania k rozdielnym údajom, čo viedlo k potrebe neustáleho vysvetľovania zákonitých rozdielov v údajoch na národnej aj medzinárodnej úrovni. Na vyriešenie tohto stavu bola v roku 2004 uzatvorená medzirezortná dohoda medzi MŽP SR a ŠÚ SR o rozdelení kompetencií pri zbere a spracovaní údajov o odpadovom hospodárstve. V zmysle prijatej dohody platí, že spracovanie údajov o vzniku a nakladaní s komunálnymi

mi odpadmi (odpady skupiny 20) zostalo v kompetencii ŠÚ SR, zber a spracovanie údajov za odpady skupiny 01 až 19 vykonáva rezort životného prostredia a realizuje sa pomocou informačného systému RISO. Spolupracujúce rezorty si údaje navzájom vymieňajú.

Za evidenciu a ohlasovanie vzniku komunálnych odpadov sú zo zákona zodpovedné obce, ktoré do uzatvorenia tejto dohody museli rovnaké údaje vykazovať na dve rôzne miesta: ObÚ ŽP a ŠÚ SR. V súčasnosti musia obce na základe tejto dohody vykazovať vznik a nakladanie odpadov skupiny 20 iba na tlačivách ŠÚ SR. Údaje sú po spracovaní odovzdávané rezortu ŽP. V tomto prípade je však veľkým problémom zákon o štátnej štatistike, ktorý zaisťuje dôvernosť poskytovaných individuálnych údajov. Preto je s každým výkazom ŠÚ SR doručený aj predtlačný formulár súhlasu s poskytnutím údajov. Po podpísaní tohto súhlasu už obec nemusí poskytnúť údaje o vzniku a nakladaní s odpadmi za komunálne odpady územne príslušnému ObÚ ŽP a pri kontrole pracovníkmi Slovenskej inšpekcie v životnom prostredí postačuje preukázanie sa kópiou tohto súhlasu na poskytnutie údajov, ktorá nahrádza podanie hlásenia o vzniku a nakladaní s odpadmi v zmysle zákona o odpadoch.

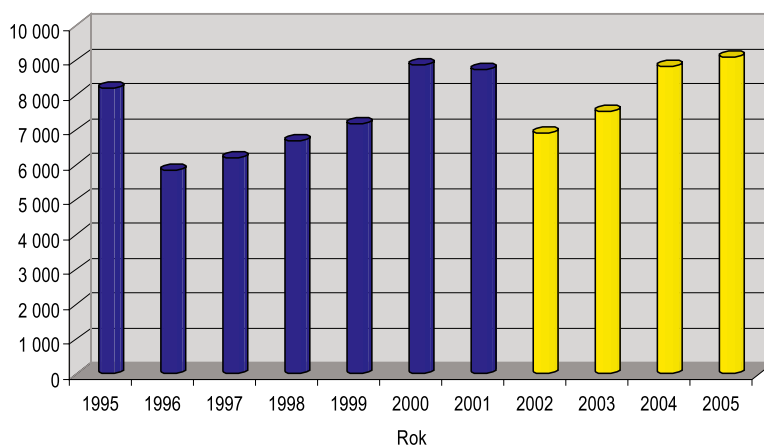
Do informačného systému RISO-NET boli postupne zapájané aj ostatné relevantné inštitúcie rezortu životného prostredia s príslušnými oprávneniami prístupu k údajom, ktorými sú Slovenská inšpekcia životného prostredia a Recyklačný fond (v roku 2002).

Popis informačného systému RISO-NET

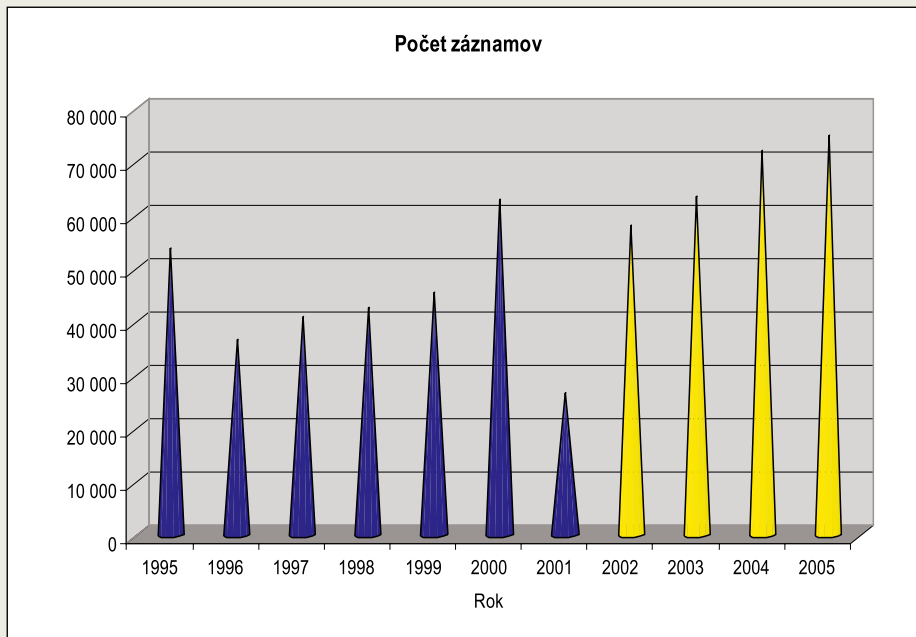
Pri spracovaní nového programového vybavenia pre RISO bolo potrebné zabezpečiť prechod z evidencie podľa predchádzajúceho zákona (zákon č. 238/1991 Z. z.) na evidenciu podľa nového zákona o odpadoch. Rovnako bolo tiež potrebné zachovať údaje zozbierané v roku 2001 (údaje o vzniku a nakladaní s odpadmi za rok 2000) predovšetkým s ohľadom na zachovanie údajov o organizáciách a ich organizačných jednotkách registrovaných v predchádzajúcom období. Z týchto dôvodov bolo v prechodnom období potrebné spracovať programové vybavenie, ktoré vyhovovalo zberu údajov v zmysle predchádzajúcej aj novej legislatívy v odpadovom hospodárstve SR, a teda pozostávalo z dvoch častí podľa oboch právnych stavov, v ktorom boli spoločné registre evidovaných organizácií a organizačných jednotiek, údaje ktorých do systému vstupovali.

Pri vývoji programového vybavenia RISO-NET sme sa zamerali na využitie progresívnych technológií internetu. Hlavná časť systému RISO-NET je teda spracovaná ako internetová aplikácia s centrálnou databázou, do ktorej jednotliví používatelia vstupujú prostredníctvom internetového rozhrania. Výhodou tohto riešenia je, že na strane klienta nevyžaduje žiadne špeciálne programové vybavenie, čím odpadá náročná distribúcia a inštalácia aktualizovaných verzií programov na pracoviskách klientov.

Počet evidovaných organizácií

Prevádzka takéhoto informačného systému však predpokladá pripojenie všetkých pracovísk do internetu pevnou linkou, no pri analýze stavu technického vybavenia jednotlivých pracovísk odborov ŽP OÚ a KÚ sme zistili, že príslušné pracoviská niektorých OÚ nie sú pripojené do siete ministerstva vnútra (pod ktoré boli organizačne začlenené) pevnou linkou, čo vylučovalo použitie internetovej aplikácie. Z tohto dôvodu bolo potrebné spracovať aj nezávislé programové vybavenie bez pripojenia na internet (lokálna aplikácia RISO-NET - KLIENT), ktoré umožňovalo základné funkcie pre zber a spracovanie

údajov na lokálnej úrovni (okres) a údaje z tejto lokálnej aplikácie boli následne importované do internetovej verzie. Týmto spôsobom boli na internete dostupné údaje za celé územie SR. Po postupnom pripojení všetkých pracovísk do internetu pevnou linkou sme pred dvoma rokmi upustili od údržby a distribúcie tohto programu, a tak v súčasnosti všetky pracoviská obvodných a krajských úradov životného prostredia používajú internetovú verziu systému RISO-NET. Celkovo bola spracovaná aplikácia osobitne prispôbená pre nasledujúce pracoviská, ktoré v štruktúre informačného systému o odpadoch (predovšetkým v procese toku dát) zohrávali, resp. zohrávajú významnú úlohu: odbory ŽP OÚ, odbory ŽP KÚ, OOH MŽP SR, oblastné inšpektoráty SIŽP, ústredie SIŽP, Recyklačný fond; SAŽP - COHEM Bratislava.

V roku 2003 prebehla reorganizácia štátnej správy a zákonom č. 525/2003 Z. z. o štátnej správe starostlivosti o životné prostredie boli vtedajšie odbory ŽP OÚ a KÚ transformované na ObÚ ŽP a KÚ ŽP v rezorte MŽP SR, k čomu bolo potrebné prispôbiť aj systém RISO. Táto skutočnosť spôsobila potrebu opätovného prerozdelenia dovtedy získaných údajov pre jednotlivé nové obvodné úrady podľa ich územnej kompetencie, nakoľko každý užívateľ (detašované pracovisko ObÚ ŽP, ObÚ ŽP a KÚ ŽP) má v informačnom systéme právo úpravy na záznamy o jednotlivých subjektoch iba z jeho územnej pôsobnosti. (Podobná situácia nastala už v roku 1996, kedy bolo zákonom zriadených 79 okresných úradov a dovtedy získané údaje bolo tiež nutné prerozdeliť na nové územné a správne rozdelenie SR). Nakoľko však údaje v systéme RISO-NET sú vzťahované na jednotlivé základné územné jednotky (obce a mestské časti), bolo to možné uskutočniť v podstate iba zmenou jednotlivých prevodných číselníkov. Informačný systém RISO-NET je až do súčasnosti priebežne upravovaný podľa požiadaviek platnej legislatívy a tiež podľa požiadaviek jeho klientov.

Získané údaje

RISO je primárne určený na zber údajov o vzniku a nakladaní s odpadmi v SR. Tieto údaje poskytujú územne príslušným orgánom štátnej správy pôvodcovia odpadov, ktorí spĺňajú limity vzniku odpadov stanovené legislatívou. Obrázok o rozsahu spracúvaných údajov informačného systému poskytuje ukazovateľ počtu evidovaných organizácií (relevantných pre evidenciu odpadov) a tiež

počet evidovaných záznamov o vzniku a nakladaní s odpadmi. Na diagrame je uvedený vývoj počtu evidovaných organizácií v jednotlivých rokoch aplikácie RISO. Modrou farbou sú zobrazené roky, kedy sa zber údajov realizoval podľa predchádzajúcej legislatívy, žltou farbou sú roky, kedy zber prebiehal podľa v súčasnosti platnej legislatívy. Priemerný počet sledovaných organizácií je cca 7 600 ročne.

Za dobu činnosti RISO bolo systémom zozbieraných 577 216 jednotlivých záznamov o vzniku odpadov. Priemerný počet záznamov o vzniku odpadov je cca 52 500 ročne. Ďalší diagram zobrazuje vývoj počtu evidovaných záznamov o vzniku a nakladaní s odpadmi za jednotlivé roky prevádzky RISO. Modrou farbou sú zobrazené roky, kedy sa zber údajov realizoval podľa predchádzajúcej legislatívy, žltou farbou sú roky, kedy zber prebiehal podľa súčasnej legislatívy.

Mimoriadne nízka hodnota za rok 2001 bola spôsobená komplikovanou situáciou pri zmene legislatívy v polovici roka, čo je potvrdením požiadavky, aby sa zásadne zmeny legislatívy, ktoré majú dopad na ročné výkaznícke povinnosti prijímali iba s platnosťou od začiatku kalendárneho roka. Na základe týchto diagramov je zjavné, že informačný systém pracuje s určitou zotrvačnosťou, ktorá je viazaná na mieru „uvedomenia“ jednotlivých povinných osôb vstupujúcich do systému a tiež je zrejme, že každá významná zmena legislatívy má dlhodobý dopad na údaje získavané systémom a to má veľmi významný dosah na možnosť a kvalitu spracovávaní vývojových radov a prognóz.

Výstupy z informačného systému

Výstupy z RISO slúžia pre rôzne účely na národnej a medzinárodnej úrovni. Odberateľov údajov z RISO možno v zásade rozdeliť podľa druhu inštitúcií a vecného použitia týchto výstupov. Na národnej úrovni sa poskytujú pre potreby: orgánov štátnej správy v odpadovom hospodárstve - MŽP SR, ObÚ ŽP, KÚ ŽP a iné orgány štátnej správy, ďalej pre potreby držiteľov (pôvodcov) odpadov, odbornej verejnosti (subjekty poskytujúce služby v odpadovom hospodárstve) a laickej (občianskej) verejnosti (mimovládneho sektoru). Na medzinárodnej úrovni slúžia pre potreby: hlásení pre Sekretariát Bazilejského dohovoru so sídlom v Ženeve (súvisí s členstvom SR v tomto dohovore), dotazníkov a správ pre EÚ, OECD a EEA atď.,

a podnikateľské subjekty zo zahraničia (pre komerčné ciele).

Najdôležitejšími koncepčnými dokumentmi, pri spracúvaní ktorých zohráva RISO rozhodujúcu úlohu, sú POH SR a POH krajov (požiadavka na spracovanie POH okresov bola v súlade s vývojovými trendmi spracovania koncepčných dokumentov pre odpadové hospodárstvo zrušená). Údaje z RISO sa využívajú najmä na: koncepčné riadenie odpadového hospodárstva z úrovne orgánov štátnej správy v odpadovom hospodárstve (MŽP SR a miestna štátna správa), orgánov samosprávy (VÚC); sledovanie vývojových tren-

dov odpadového hospodárstva (prognóza vývoja) v jednotlivých oblastiach nakladania s odpadmi a riešenie projektov, spracovanie analýz, štúdií, stanovísk (napr. k zámerom spracovaných podľa zákona 24/2006 Z. z. (predtým zákon č. 127/2006 Z. z.) o posudzovaní vplyvov na životné prostredie) atď. Údaje prednostne slúžia pre potreby orgánov štátnej správy. Údaje pre odbornú a laickú verejnosť, prípadne pre potreby hospodárskych subjektov pôsobiacich v komerčnej sfére, sú poskytované podľa zákona č. 223/2001 Z. z. o odpadoch a tiež zákona č. 211/2001 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a zákona č. 205/2004 Z. z. o zhrmažďovaní, uchovávaní a šírení informácií o životnom prostredí a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Pravidelne sú zverejňované v Správe o stave životného prostredia SR za príslušný kalendárny rok, na internetových stránkach SAŽP (www.sazp.sk, www.enviroportal.sk), prípadne inými spôsobmi (výstavy, konferencie semináre).

Čo povedať na záver?

Záverom je možné konštatovať, že systém RISO-NET je významným informačným systémom zavedeným v rezorte životného prostredia informačne zabezpečujúci potreby odpadového hospodárstva na všetkých úrovniach. „Ruka v ruke“ s vývojom legislatívy odpadového hospodárstva (a jeho harmonizáciou s legislatívou EÚ) sa realizoval aj vývoj programového vybavenia RISO. K systematickému vývoju RISO významne prispelo financovanie tejto činnosti v rámci príspevku pre stredisko Čiastkový monitorovací systém ODPADY, ktorého prevádzkou je poverené SAŽP - COHEM so sídlom v Bratislave.

Odpadové hospodárstvo sa stalo neoddeliteľnou súčasťou ochrany a tvorby životného prostredia a súčasne špecifickou oblasťou ekonomickej činnosti, ktorou sa zaoberá veľké množstvo podnikateľských subjektov. Kvalitne riadiť a plánovať rozvoj odpadového hospodárstva je možné len s pomocou relevantných údajov a informácií, preto ich význam v procese skvalitňovania výkonu riadiacej a plánovacej činnosti, či už z centrálnej alebo regionálnej úrovne, neustále rastie. A to je hlavný dôvod, prečo v súčasnosti kladieme taký dôraz na kvalitné „vstupy“ do RISO-NET a usilujeme o čo najlepšiu spoluprácu so všetkými subjektmi, ktoré ich kvalitu ovplyvňujú.

Ing. Alexander Jančárik
SAŽP - COHEM Bratislava